

II. ÚS 357/96

Jestliže každý názor, stanovisko, kritika je vzhledem k významu svobody projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny jako jednoho z pilířů každé demokratické společnosti zásadně přípustnou záležitostí, tím spíše je tomu tak u kritiky vyjádřené polemickým způsobem (netroufnu si tvrdit). Rovněž tak nelze poměřovat tento polemický výrok pravdivostí všech údajů, obsažených v předmětném článku, ale pouze těch, na které byl výslovně vázán.

Ústavní soud

rozhodl v senátě v právní věci ústavní stížnosti stěžovatele ing. M. N. o ústavní stížnosti proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 1996, sp. zn. 1 Cdon 42/96, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 5. 1996, čj. 1 Co 312/95-47, t a k t o:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 1996, sp. zn. 1 Cdon 42/96, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 5. 1996, čj. 1 Co 312/95-47, se z r u š u j í .

O d ů v o d n ě n í :

Stěžovatel se svou včas podanou ústavní stížností domáhá, s odvoláním na čl. 17 odst. 2 a hlavu pátou Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 1996, sp. zn. 1 Cdon 42/96, jímž bylo zamítnuto dovolání stěžovatele proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 5. 1996, sp. zn. 1 Co 312/95, kterým byl změněn rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 1995, sp. zn. 32 C 277/93, tak, že stěžovatel je povinen uveřejnit v deníku Práce formou placeného inzerátu do 10 dnů od právní moci rozsudku text této omluvy: "Omluva. Omlouvám se panu M. S. za mojí osobou vyřčený a v deníku Práce uveřejněný v článku "Čeští spisovatelé - doba temna, rok nula" výrok "Netroufnu si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura". Ing. M. N.". V odůvodnění svého návrhu stěžovatel uvedl, že názor vrchního soudu, s jehož závěrem se Nejvyšší soud ztotožnil a dle něhož výrok "Netroufnu si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura" je zavádějící a navozující negativní vztah žalobce - dr. S. k české kultuře, je zcela v rozporu s tvrzením vrchního soudu, že vychází ze skutkových zjištění a právního posouzení soudu prvního stupně, zváží-li se, že tento soud žalobu zamítl. Jestliže tedy vrchní soud a spolu s ním i Nejvyšší soud vyšel dle stěžovatele ze skutkových zjištění a právního posouzení soudu prvního stupně a současně bylo žalobě vyhověno, došlo k porušení zásad, na kterých je postaveno hodnocení důkazů ve smyslu § 132 o.s.ř. , zejména zásady, že v témže čase a za týchž podmínek nemůže zároveň platit nějaké tvrzení a jeho protiklad a dále zásady dostatečného důvodu, která vyžaduje, aby každé pravdivé tvrzení bylo dostatečně zdůvodněno. Ohledně merita věci stěžovatel zdůraznil, že jeho výrok je jednoznačně přípustnou kritikou, která nevybočila z mezí kritiky věcné s tím, že její forma zachovává proporce mezi formálním vyjádřením a cílem, kterého chce kritizující dosáhnout a je zcela v souladu s obsahem a účelem uveřejněného článku. Dále stěžovatel vyslovil názor, že bude-li tato kritika považována za nepřiměřenou z hlediska obsahu a formy, pak to znamená, že žádná kritika jako formální vyjádření osobního názoru není možná. Zcela na závěr zaujal stanovisko, že pokud stěžovatel vyslovil s opodstatněnou emocí svůj kritický názor, vycházel z pravdivých skutečností a svého práva na subjektivní hodnocení objektivního stavu. Dodatečným podáním pak stěžovatel sdělil, že souhlasí s upuštěním od ústního jednání.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření zdůraznil, že v dané věci a v souladu s uveřejněnou judikaturou považuje za určující, zda se projevená kritika opírala o údaje, jež byly v celém rozsahu pravdivé. Protože předmětný článek obsahoval i údaje nepravdivé (domnělé nepodnikání ničeho, pokud jde o udržování a vybavení domů v P., a údaj o nezpochybnitelnosti faktu vlastnictví F. B. k domu), nebylo možné dle Nejvyššího soudu dospět k závěru o nesprávnosti právního závěru, že došlo k neoprávněnému zásahu do práv na ochranu osobnosti. V další části svého vyjádření

Nejvyšší soud ohledně posuzování hodnocení důkazů odkázal na právní závěry uveřejněné pod č. 8/1994 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a zcela na závěr konstatoval, že ústavní stížnost není důvodná a že souhlasí s upuštěním od ústního jednání.

Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel přehlíží, že vrchní soud uvedl, že zásadně vychází ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a že zásadně přebírá i jeho právní posouzení věci, neboť význam pojmů zásadně znamená připuštění výjimky. V další části se pak ztotožnil s tou částí odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu, v níž se uvádí, že pojetí i obsah předmětného článku je kritický a odsuzující, zčásti se opírající o údaje nepravdivé, takže tu nebyla beze zbytku dána pravdivost sdělovaného výroku jako základního předpokladu kritiky a tudíž ani oprávněnost tvrzení, které je předmětem omluvy. Dále vedlejší účastník odmítl porušení práva svobodně se vyjádřit, jestliže bylo napadenými rozsudky toliko stěžovateli uloženo se omluvit. Závěrem navrhl odmítnutí ústavní stížnosti vzhledem k tomu, že bylo dotčeno jeho právo na ochranu cti a navíc bylo rozhodnuto i po právu. Také vedlejší účastník souhlasil s upuštěním od ústního jednání.

Dle čl. 83 Ústavy ČR je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti, který dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR, ve spojení s ustanovením § 72 odst. 1 písm. a) zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, rozhoduje o ústavních stížnostech fyzických nebo právnických osob, které tvrdí, že zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno jejich ústavně zaručené základní právo nebo svoboda. Vzhledem k tomu, že stěžovatel takové porušení základního práva ve své ústavní stížnosti tvrdí, a to v souvislosti s rozhodnutím jak Nejvyššího soudu, tak vrchního soudu, nezbylo Ústavnímu soudu než se věcí zabývat.

Ústavní soud pak z připojeného spisu Městského soudu v Praze, sp. zn. 32 C 277/93, zjistil, že vedlejší účastník se žalobou domáhal, aby stěžovateli bylo uloženo uveřejnit v deníku Práce do 10 dnů od právní moci rozsudku formou placeného inzerátu text této omluvy: "Omluva. Omlouvám se panu MUDr. M. S. za mojí osobou vyřčený a deníkem Práce uveřejněný v článku "Čeští spisovatelé - doba temna, rok nula" výrok: "Netroufám si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura". Ing. M. N.". Zároveň se žalobce domáhal náhrady vzniklé nemajetkové újmy v částce 100.000,- Kč a náhrady nákladů řízení. Doplněním k žalobnímu návrhu ze dne 18. 12. 1993 žalobce uváděl, že za neoprávněný zásah do jeho práva na ochranu osobnosti považuje ještě další výroky žalovaného v uvedeném článku, a to: 1. "V období nejistoty pan MUDr. M. S. nic nepodniká." 2. "Pan MUDr. M. S. položil nůž na krk Českému literárnímu fondu v souvislosti s Klubem spisovatelů.", 3. "Po nájemci knihkupectví požadoval MUDr. M. S. nájemné ve výši 6 milionů Kč." 4. "Samozřejmě jsme požadovali náhradu za investice, jež jsme do majetku vložili." 5. "Zásadním a pro restituční kotrmelce nezpochybnitelným faktem je, že na N. nesídlila fyzická osoba J. S., nýbrž vlastníkem domu, zapsaným v pozemkových knihách, je F. B.". Dalším doplněním žaloby ze dne 16. 9. 1994 žalobce blíže vysvětlil, proč pokládá jednotlivé výroky žalovaného za nepravdivé. Dále Ústavní soud zjistil, že na základě provedeného dokazování výsledkem žalobce i stěžovatele jako účastníků řízení a svědků ing. L. D., dr. J. J., P. K., V. J., A. P. a listinnými důkazy dospěl soud prvního stupně k závěru, že žaloba není důvodná, a proto bylo rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 1995, čj. 32 C 277/93-27, rozhodnuto tak, že se žaloba žalobce zamítá. Z odůvodnění tohoto rozhodnutí se potom podává, že pokud jde o výrok v článku uvedený a žalovaný v doplňku návrhu ze dne 18. 12. 1993 ad 1 "V období nejistoty pan MUDr. M. S. nic nepodniká", bylo vzato za prokázáno, že tento výrok stěžovatele je nepravdivý. Ohledně výroku ad 2 doplněného návrhu ze dne 18. 12. 1993 "Pan MUDr. M. S. položil nůž na krk Českému literárnímu fondu v souvislosti s Klubem spisovatelů", vzal soud prvního stupně za prokázáno, že v článku uvedená věta "Ale položil nám na krk nůž v podobě měsíčního nájemného 80.000,- Kč", obsahuje údaj pravdivý. Stejně tak bylo vzato za prokázáno, že jde o údaj pravdivý, pokud jde o tvrzení ad 3 doplňku návrhu, totiž že "po nájemci knihkupectví požadoval MUDr. M. S. nájemné ve výši 6.000.000,- Kč". Ohledně následujícího výroku "zásadním a pro restituční kotrmelce nezpochybnitelným faktem je, že N.

nesdílela fyzická osoba, nýbrž vlastníkem domu, zapsaným v pozemkových knihách, je F. B.", se v odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně odkazuje na rozsudek Městského soudu v Praze, čj. 22 Co 387/92-37, a Vrchního soudu v Praze, čj. Cdo 54/93-59, z nichž vyplývá, že předmětná nemovitost byla ve vlastnictví fyzické osoby dr. J. S. s tím, že názor stěžovatele je jen názor na charakter posledního vlastníka tak, jak je uveden v pozemkové knize slovy "Firma F. B., nakladatelství v P.". Konečně pokud jde o poslední údaj, který byl předmětem soudního řízení a dokazování "netroufnu si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura", se v odůvodnění uvádí, že jde o názor stěžovatele na chování vedlejšího účastníka, konkrétně pak na nakládání s předmětnými domy, které v restituci získal. K odvolání vedlejšího účastníka Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 16. 5. 1996, sp. zn. 1 Co 312/95, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovaný je povinen uveřejnit v deníku Práce formou placeného inzerátu do 10 dnů od právní moci rozsudku omluvu ve znění: "Omluva. Omlouvám se panu MUDr. M. S. za mojí osobou vyřčený a deníkem Práce uveřejněný v článku "Čeští spisovatelé - doba temna, rok nula" výrok "Netroufnu si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura". Ing. M. N.". Jinak byl rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrzen. Ohledně tohoto výroku odvolací soud dospěl k závěru, že se dotýká cti a snižuje vážnost žalobce (nyní vedlejšího účastníka) ve společnosti, protože v návaznosti na předchozí text uvedeného článku, v němž žalovaný (nyní stěžovatel) mnohokrát reprodukoval proklamace žalobce (nyní vedlejšího účastníka), že chce domy na N. zachovat české kultuře, se takto ve čtenáři článku vzbuzoval dojem o negativním vztahu žalobce (nyní vedlejšího účastníka) k české kultuře, což bylo v rozporu s různými aktivitami žalobce (nyní vedlejšího účastníka), týkajícími se jednak známých tiskovin (Lidových novin), a dále v rozporu s proběhnutým jednáním o rozvinutí působnosti knihkupectví (J. K.) v domě žalobce (nyní vedlejšího účastníka). Ohledně finančního zadostiučinění také odvolací soud dospěl k závěru, že postačujícím zadostiučiněním je zadostiučinění formou omluvy. Proti tomuto rozsudku, a to v části, již byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, podal stěžovatel dovolání, které však bylo zamítnuto ústavní stížností napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu s odůvodněním, že pojetí a obsah článku v deníku Práce ze dne 6. 9. 1993, jehož náplň tvořily odpovědi stěžovatele na kladené otázky, jsou ve vztahu k žalobci (nyní vedlejšímu účastníku) kritické a odsuzující, což vyplývá již z citovaného nadpisu a podtitulku ("T. dům na N. v P. se stal málo zábavnou součástí restitučního kolotoče"). Tato kritika a odsuzování se opíraly o údaje převážně pravdivé, ale z části i o údaje nepravdivé (domnělé nepodnikání ničeho ze strany žalobce, pokud jde o udržování a vybavení jeho domu na N.; údaj o nezpochybnitelnosti faktu vlastnictví F. B. k domu na N. v P.), takže tu nebyla, jak se dále uvádí v rozsudku Nejvyššího soudu, beze zbytku dána uveřejněnou judikaturou zdůrazňovaná pravdivost sdělovaného údaje jako základního předpokladu kritiky, ironizování a odsuzování fyzické osoby jako předmětu zásahu ve smyslu ochrany osobnosti. Návaznost závěrečného výroku článku ze dne 6. 9. 1993, obsaženého v žalobním návrhu žalobce, na předchozí text článku pak nepochybně dle Nejvyššího soudu vyznívá v tom smyslu, že jsou nepravdivé proklamace žalobce, že chce domy na N. zachovat české kultuře, přičemž pro toto kritizování a odsuzující závěr v článku nepřinesl žalovaný dostatek nepochybných argumentů a zároveň tento závěr opřel o některé nepravdivé údaje, takže na straně žalovaného nebyla dána oprávněnost takového tvrzení, a to formou zveřejnění v tisku. Potud z odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku Nejvyššího soudu. Jak vyplývá ze shora uvedeného, sporným výrokiem jak v řízení před Nejvyšším soudem tak Ústavním soudem je věta: "Netroufnu si tvrdit, co si dr. S. představuje pod pojmem kultura", obsažená v článku "Čeští spisovatelé - doba temna, rok nula", který byl tvořen formou otázek a odpovědí, tedy výrok, vyjadřující sice kritický postoj stěžovatele, nicméně polemickým způsobem (netroufnu si tvrdit). Toto je právě ta okolnost, která pojmově vylučuje zásah do práva na ochranu osobnosti dle § 11 a násl. OZ, a v ústavní rovině do práva dle čl. 10 Listiny, neboť, jak správně uvádí soud prvního stupně, každý názor, stanovisko, kritika je, a to nikoliv dokonce polemicky uvozená, zásadně přípustnou záležitostí, a to proto, že svoboda projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny je jednou z nejdůležitějších zásad každé demokratické společnosti. Dále Ústavní soud po předstření části článku, v níž se sporné věty nachází a které zní "Zrušen nebyl jenom Klub, ale i vynikající knihovna, kterou jsme byli nuceni předisponovat na různá místa, třebaš

až do knihovny K. P. v R. Dnes už legendární T. akademické knihkupectví se muselo taky vystěhovat, neboť nový nájemce nebyl schopen zaplatit 6.000.000,- Kč ročního nájemného. To jsou ty aktivity pana doktora S., které se mně příliš nelíbí. Třebaže mnohokrát prohlašoval, že chce domy na N. zachovat české kultuře, netroufnu si tvrdit, co si doktor S. představuje pod pojmem "kultura", uvádí, že u tak významného základního práva jako je právo na svobodu projevu, nelze přistoupit na odpovědnost za pravdivost všech údajů, obsažených v článku, tvořeného formou otázek a odpovědí, dokonce včetně odpovědnosti za nadpis, pokud stěžovatel, nejso autorem, výslovně svůj polemický výrok vázal jen na některé skutečnosti, navíc pak v dané věci prokázané za pravdivé, a to v celém rozsahu (zrušení Klubu spisovatelů a konto měsíčního nájemného 80.000,- Kč, vystěhování T. akademického knihkupectví a konto 6.000.000,- Kč nájemného a nijak nezpochybněné predisponování knihovny). V kontextu shora uvedeného má Ústavní soud za to, že ústavní stížností napadeným rozsudkem došlo k porušení základního práva stěžovatele na svobodu projevu dle čl. 17 odst. 1 Listiny . Pro úplnost Ústavní soud dodává, že toto základní právo je zásadně rovno základnímu právu upravenému v čl. 10 Listiny , nicméně jak již bylo předesláno, nelze v daném polemicky navozeném případě kritiky dospět k závěru, že by šlo o zásah do práva dle čl. 10 Listiny vůbec, natožpak dosahující intenzity, jež by opravňovala k omezení základního práva dle čl. 17 Listiny . Z uvedeného důvodu a z důvodu procesní ekonomie nezbylo Ústavnímu soudu než obě napadená rozhodnutí obecných soudů dle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zák. č. 182/1993 Sb. zrušit.

P o u č e n í : Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. 12. 1997